

ЛІТЕРАТУРА

1. Про чиновників (службовців): Федеральний Закон від 27.02.1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bundestag.de/>
2. Ноздрачев А. Государственная служба (Законодательный опыт Германии) / А. Ноздрачев // Советская юстиция. – 1993. – № 16. – С. 21-22.
3. Иларионова Т. От социального государства – к электронному правительству / Татьяна Иларионова // Стратегия России. – 2011. – № 4. – С. 10-15.
4. Василенко И.А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия: учебное пособие / И.А. Василенко. – изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Издательская корпорация "Логос", 2001. – 161 с.
5. Маунц Т. Государственное право Германии (ФРГ и ГДР) / Т. Маунц. – Изд-во иностранной литературы. – М.: «Дом печати», 1959. – 595 с.
6. Основной закон Федеративной Республики Германии от 23.05.1949 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vivovoco.rsl.ru/VV/LAW/BRD.HTM>
7. Про платню чиновників: Федеральний Закон від 01.04.1957 р. Bundesbesoldungsgesetz, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesbesoldungsgesetz>
8. Про відшкодування дорожніх витрат федеральним чиновникам, суддям та військовослужбовцям: Федеральний закон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gesetze-im-internet.de/brkg_2005/
9. Административное право зарубежных стран: учебное пособие / за ред. А.Н. Козырина. – М.: Издательство «СПАРК», 1996. – 229 с.
10. Романюк Л. До питання конкретизації передбачених у законодавстві умов зарахування на державну службу / Л. Романюк // Право України. – 2005. – № 5. – С. 70-74.
11. Кеник К. Государственная служба Германии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.kulichki.com/dop/otdk/otdk0197.htm>

УДК 343.985: 343.618

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У ФОРМІ ЕКСПЕРТИЗИ
ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ ОБСТАВИН ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ
У СПРАВАХ ПРО ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНІ ПРИГОДИ**

Анохін А.М., здобувач

Національна академія внутрішніх справ

Здійснено аналіз окремих процесуальних проблем використання спеціальних знань у формі експертизи (зокрема, судово-медичної та судової автотехнічної) при встановленні обставин предмета доказування у кримінальних справах про дорожньо-транспортні пригоди. Вказано на те, що при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод спеціальні знання та навички спеціалістів і експертів використовуються не повною мірою. Встановлено, що основними причинами цього є недостатня поінформованість слідчих про можливість такого використання, надання слідчим переваги іншим засобам збирання доказів, відсутність відповідної апаратури й матеріалів, відсутність методичних матеріалів і літератури про нові експертизи та методики розслідування, брак відповідних фахівців (експертних кадрів), їх завантаженість. Зроблено висновок про обумовленість вимог до якості та кількості доказової інформації, зібраної слідчим, її достовірності, належності та допустимості науково-технічними можливостями, що відкривають новий рівень дослідження обставин дорожньо-транспортних пригод.

Ключові слова: предмет доказування, розслідування дорожньо-транспортних пригод, використання спеціальних знань, судова експертиза.

Анохин А.Н. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ В ФОРМЕ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ УСТАНОВЛЕНИИ ОБСТОЯТЕЛЬСТВ ПРЕДМЕТА ДОКАЗЫВАНИЯ В УГОЛОВНЫХ ДЕЛАХ О ДОРОЖНО-ТРАНСПОРТНЫХ ПРОИСШЕСТВИЯХ / Национальная академия внутренних дел, Украина

Проведен анализ отдельных процессуальных проблем использования специальных знаний в форме экспертизы (в частности, судебно-медицинской и судебной автотехнической) при установлении обстоятельств предмета доказывания в уголовных делах о дорожно-транспортных происшествиях. Указано на то, что при расследовании дорожно-транспортных происшествий специальные знания и навыки специалистов и экспертов используются не в полной мере. Установлено, что основными причинами этого являются недостаточная информированность следователей о возможностях такого использования, предпочтение следователями других способов собирания доказательств, отсутствие соответствующей аппаратуры и материалов, отсутствие методических рекомендаций и литературы о новых экспертизах и методиках расследования, нехватка соответствующих специалистов (экспертных кадров), их загруженность. Сформулирован вывод об обусловленности требований к качеству и количеству доказательственной информации, собранной следователем, её достоверности, относимости и допустимости научно-техническими возможностями, которые открывают новый уровень исследования обстоятельств дорожно-транспортных происшествий.

Ключевые слова: предмет доказывания, расследование дорожно-транспортных происшествий, использование специальных знаний, судебная экспертиза.

Anokhin A.N. THE USE OF THE SPECIAL KNOWLEDGES IN FORM EXAMINATION AT ESTABLISHMENT OF CIRCUMSTANCES OF THE ARTICLE OF PROVING IN CRIMINAL CASES ABOUT ROAD TRAFFIC ACCIDENTS / National academy of internal affairs, Ukraine

The analysis of separate procedural problems of use of special knowledge in the form of examination (in particular, medicolegal and judicial autotechnical) is carried out at establishment of circumstances of a subject of a proved in criminal cases about road accidents. It is specified that at investigation of road accidents special knowledge and skills of experts and experts are used not fully. It is established that the main reasons for it are insufficient knowledge of inspectors of possibilities of such use, preference inspectors of other ways of collecting of proofs, lack of the corresponding equipment and materials, absence of methodical recommendations and literature on new examinations and investigation techniques, shortage of the corresponding experts (an expert shots), their load. The conclusion about conditionality of requirements to quality and number of the evidentiary information collected by the inspector, its reliability, an otosimost and an admissibility is formulated by scientific and technical possibilities which open new level of research of circumstances of road accidents.

Key words: subject of a proved, investigation of road accidents, use of special knowledge, judicial examination.

За даними МВС України у 2010 році було зареєстровано 12902 злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту (2,6% від загальної кількості зареєстрованих злочинів), у 2011 році таких злочинів було зареєстровано 13831 (2,7% від загальної кількості зареєстрованих злочинів), що на 7,2% більше. Невтішною є і динаміка та результати досудового слідства за цим напрямом: у 2010 році зареєстровано 1787 порушень правил безпеки дорожнього руху, що спричинило смерть потерпілого, а у 2011 році таких порушень зареєстровано вже 2129, тобто на 19,1% більше [1].

Серед вселенських катастроф та інших небезпечних явищ на планеті особливо жахливими залишаються показники жертв автомобілізації. Кількість автомобілів у світі постійно і швидко збільшується, а скупчення джерел підвищеної небезпеки на автошляхах, у великих містах планети породило проблеми безпеки водіїв, пасажирів, пішоходів та інших учасників дорожнього руху внаслідок низької пропускної спроможності доріг, забруднення довкілля, аварійності й багатьох інших складних питань [2, с. 5, 6-7].

Причини високої аварійності в Україні традиційні – погана якість доріг і технічний стан автомобілів, а також низька транспортна дисципліна водіїв.

Незважаючи на існування загальних характеристик цієї групи злочинів і криміналістичної методики їхнього розслідування, кожна дорожньо-транспортна пригода (далі – ДТП) є індивідуальною автопригодою як за своїм характером, так і за сукупністю фактичних обставин, безпосереднім причинним зв'язком між діями та наслідками, що настали. Під час розслідування ДТП слідчий повинен дати правильну правову кваліфікацію факту цього злочину з урахуванням сукупності причин і умов, які сприяли його вчиненню, послідовності їх виникнення, технічного стану транспортного засобу (засобів), дій водія (водіїв) та інших учасників ДТП тощо. Неоціненну допомогу слідчому у вирішенні цих завдань надає судова експертиза.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває в провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [3].

Згідно з ч.2 ст.196 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) при необхідності проведення експертизи слідчий складає мотивовану постанову, у якій, зокрема, вказує підстави для проведення експертизи, прізвище експерта або назву установи, експертам якої доручається провести експертизу, питання, з яких експерт повинен дати висновок, об'єкти, які мають бути досліджені, а також перелічує матеріали, що пред'являються експертові для ознайомлення.

Загалом проблеми, пов'язані із застосуванням спеціальних знань у кримінальному процесі, були предметом дослідження відомих учених-правознавців, зокрема, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.Г. Гончаренка, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, Н.І. Клименко, М.В. Костицького, О.А. Кравченка, І.Р. Куриліна, В.К. Лісіченка, І.В. Пиріг, Б.В. Романюка, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, В.М. Тертишника, В.В. Циркаля, Л.Д. Удалової та ін. Питання використання спеціальних знань при розслідуванні ДТП також піддавались науковому дослідженню, зокрема, у працях М.М. Бурлакова, К.А. Василевського, В.І. Дячука, М.П. Климчука, С.І. Новікова, П.П. Луцюка, П.С. Луцюка, В.А. Мисливого, Т.Ф. Шаркової та ін.

Разом із тим, як вказується в літературі, при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод спеціальні знання та навички спеціалістів і експертів використовуються не повною мірою. Основними причинами цього називають недостатню поінформованість слідчих про можливості такого використання, надання слідчим переваги іншим засобам збирання доказів, відсутність відповідної апаратури й матеріалів, відсутність методичних матеріалів і літератури про нові експертизи та методики розслідування, брак відповідних фахівців (експертних кадрів), перевантаженість фахівців [4, 8]. Однак важко уявити доказування в кримінальній справі про ДТП без участі експертів.

Метою цієї статті є аналіз окремих процесуальних проблем використання спеціальних знань у формі експертизи при встановленні обставин предмета доказування у кримінальних справах про ДТП.

Для вирішення питань, які виникають при розслідуванні ДТП, можуть призначатись різні експертизи. Конкретні види експертиз, які призначаються по справах про ДТП, у кожному випадку визначаються з урахуванням обставин, які підлягають доказуванню та характеру спеціальних знань, які є необхідними для вирішення питань, які виникають під час досудового слідства. Як правило, у справах про ДТП призначають такі види судових експертиз: судово-медичну, автотехнічну, стану доріг та дорожніх умов, трасологічну, металознавчу, речовин і матеріалів (лакофарбових матеріалів і покриттів), нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів, біологічну, автотоварознавчу та ін.

Найбільш часто по справах цієї категорії призначаються судово-медичні та судово-автотехнічні експертизи.

Унаслідок положень ст.76 КПК експертиза призначається обов'язково, у тому числі, для встановлення причин смерті, а також тяжкості та характеру тілесних ушкоджень. Зважаючи на те, що елементами об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст.286 Кримінального кодексу України (порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами), є спричинення потерпілому середньої тяжкості тілесного ушкодження (ч.1), заподіяння тяжкого тілесного ушкодження або смерть потерпілого (ч.2), загибель кількох людей (ч.3), можна дійти висновку, що судово-медичні експертизи повинні призначатись у кожній кримінальній справі про ДТП.

На цей час при провадженні судово-медичної експертизи по кримінальних справах про ДТП виникають певні проблеми процесуального характеру, що вимагають свого дослідження та вирішення.

Одним із недоліків висновків судово-медичної експертизи є відсутність у них переліку науково-методичної літератури, що використовувалась при дачі висновку. У жодній з досліджених кримінальних справ про ДТП не було переліку науково-методичної літератури, яка б використовувалась судово-медичним експертом при дачі висновку. Водночас, слід

зазначити, що відсутність посилань на використану експертну методика ускладнює оцінку наданого експертом висновку. Тим більше, що п.3.4 Інструкції про проведення судово-медичної експертизи зобов'язує судово-медичного експерта в дослідній частині висновку вказувати докладний опис процесу дослідження і всіх виявлених при цьому фактичних даних із вказівкою методів та методик, що застосовувались, у тому числі і тих, що реєстрували ушкодження [5]. У п.1.28 Правил проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи вказано, що дослідна частина висновку повинна містити послідовний опис виконання експертизи трупа та всіх виявлених при цьому фактичних даних, методик та устаткування, які були застосовані при проведенні експертизи, перелік об'єктів, надісланих на лабораторне дослідження [6].

Аналогічно п.4.14 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень зобов'язує експерта включати до дослідницької частини висновку відомості про стан об'єктів дослідження, застосовані методи (методики) дослідження, їх реєстраційний номер, умови їх використання, а недотримання чи відхилення від методики дослідження при проведенні експертизи можуть стати підставою для передоручення керівником судово-експертної установи проведення судової експертизи комісії експертів, до якої включається також судовий експерт, який проводив попереднє дослідження (п.4.11) [7].

При цьому слід вказати на існування достатньої кількості спеціальної медичної літератури, присвяченої методиці проведення судово-медичної експертизи, у тому числі методиці дослідження ушкоджень, завданих транспортними засобами. Ці методики містять рекомендації щодо встановлення механізму утворення тілесних ушкоджень за їх характером, обсягом, локалізацією та іншими особливостями. Відсутність посилань на такі методики подекуди стає підставою для внесення захисниками обвинувачених, підсудних у справах про ДТП клопотань про визнання висновку експерта недопустимим доказом, оскільки, як вважають захисники, судово-медичний експерт виходить за межі своєї компетенції, адже він, встановлюючи механізм і характер утворення тілесних ушкоджень, визначає і природу слідоутворюючого об'єкта, тобто транспортного засобу.

Судово-медичний експерт, як правило, не виїжджає разом зі слідчим для участі в огляді місця події (за винятком ДТП, що спричинила смерть потерпілого), він не оглядає учасників ДТП на місці події, як і не оглядає транспортні засоби, що брали участь у ній. Висновок про характер і механізм утворення тілесних ушкоджень дається експертом одноособово за результатами вивчення історії хвороби, документів первинної медичної допомоги. Тому від зазначених слідчим у постанові про призначення експертизи обставин багато в чому залежать результати проведеної експертизи.

Як окремих недолік деяких СМЕ слід вказати той факт, що при встановленні механізму та характеру утворення тілесних ушкоджень не проводиться будь-яких експертних експериментів, ситуаційних досліджень, а одразу робиться необґрунтований висновок, який надалі дублюється в кінцевих висновках. Хоча характер багатьох питань, які пропонуються для вирішення судово-медичними експертами (наприклад, можливість завдання ушкоджень транспортним засобом певного типу чи марки; можливість завдання ушкоджень конкретним автомобілем; можливість утворення певних ушкоджень у заданих умовах автомобільної травми та ін.), свідчить про те, що для відповіді на них є необхідним проведення ситуаційних досліджень. Основною метою такої експертизи є відповідь на питання про можливість чи неможливість утворення тих чи інших слідів, можливість чи неможливість виникнення тих чи інших фактів, які вимагають експертної оцінки в конкретно запропонованих умовах. У судово-медичному значенні ситуація – це певне просторово-часове положення в межах кримінальної справи, що підлягає порівняльній експертній оцінці. Щодо судово-медичної експертизи транспортних ушкоджень, то оцінка ситуації (ситуаційне дослідження) – це визначення можливості чи неможливості виникнення конкретного завданого людині транспортного тілесного ушкодження при певних умовах певного місця події, при певному положенні постраждалого, транспортних засобів, усіх учасників руху та оточуючої обстановки, у певних межах часу. Як правило, такі дослідження можливі лише при проведенні комплексної експертизи, оскільки для вирішення вищезазначених питань необхідною є участь судового експерта автотехніка, судового транспортного трасолога, а в деяких випадках і спеціалістів інших галузей знань.

У переважній більшості кримінальних справ про ДТП виникає необхідність у провадженні судової автотехнічної експертизи, оскільки для встановлення обставин, які підлягають доказуванню, у таких справах необхідні спеціальні знання в галузі судової автотехніки.

Головними завданнями автотехнічної експертизи є:

1. Установлення несправностей транспортного засобу (далі – ТЗ), які загрожували безпеці руху, причин їх утворення та часу виникнення (до ДТП чи внаслідок неї або після неї), можливості виявлення несправності звичайно застосованими методами контролю за технічним станом ТЗ; визначення механізму впливу несправності на виникнення та розвиток пригоди.
2. Установлення механізму ДТП та її елементів: швидкості руху (при наявності слідів гальмування та за пошкодженнями), гальмового та зупинного шляхів, траєкторії руху, віддалі, пройденої ТЗ за певні проміжки часу, та інших просторово-динамічних характеристик пригоди.
3. Установлення відповідності дій водія ТЗ у даній дорожній ситуації технічним вимогам Правил дорожнього руху, наявності у водія технічної можливості запобігти пригоді з моменту виникнення небезпеки, відповідності з технічної точки зору дій водія вимогам Правил дорожнього руху, а також встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями водія та ДТП.

Перед автотехнічною експертизою можуть бути поставлені й інші завдання, вирішення яких пов'язане з дослідженням технічного стану ТЗ, дорожньої обстановки і дій учасників дорожньої події [7].

При призначенні, проведенні та оцінці висновку автотехнічної експертизи виникає ряд процесуальних питань, які мають проблемний характер. Судова автотехнічна експертиза призначається, як і будь-яка експертиза, після порушення кримінальної справи, і, як правило, через деякий час після цього (через тижні, а подекуди і місяці). При цьому об'єкти дослідження зазнають невідворотних змін, які ускладнюють, а подекуди і усувають можливість встановлення фактичного механізму вчинення ДТП.

Ще одним проблемним питанням при призначенні судової автотехнічної експертизи (як і будь-якої іншої експертизи) є те, що, як правило, кримінальна справа порушується за фактом ДТП, і особа (водій транспортного засобу), тривалий час має статус свідка в цьому провадженні. Протягом цього періоду згідно з нормами КПК він позбавлений права на ознайомлення з постановою про призначення автотехнічної експертизи. Після набуття статусу підозрюваного чи обвинуваченого в особи формально з'являються права, передбачені ст.197 КПК, однак у зв'язку з тим, що судова автотехнічна експертиза, як правило, на цей час уже проведена, а досудове слідство в деяких випадках уже перебуває на етапі закінчення, реалізувати ці права достатньо проблематично, а подекуди і неможливо через об'єктивні та суб'єктивні причини. У результаті відбувається порушення прав таких осіб, обмежується фактична можливість їх участі у встановленні обставин предмета доказування в цій категорії кримінальних справ. Такої ситуації можна було б уникнути за умови наділення всіх учасників процесу рівними правами при призначенні та проведенні експертиз.

Аналіз матеріалів кримінальних справ про ДТП дозволяє констатувати в деяких випадках вихід експерта за межі спеціальних знань при проведенні судової автотехнічної експертизи. Зокрема, вирішення експертом питань на основі кримінально-правової оцінки доказів; вирішення експертом питань на основі загальноновідомих знань; самостійне збирання експертом доказового матеріалу; довільний вибір експертом вихідних даних дослідження.

Так, Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень передбачено, що слідчий не має права вимагати від експерта, щоб той самостійно вибирав зі справи вихідні дані для проведення експертизи. Разом із тим слідчий може поставити перед експертом питання про технічну спроможність (неспроможність) тих чи інших даних, які є у справі. Якщо до моменту призначення експертизи слідчому (суду) не вдалося усунути протиріччя у вихідних даних, що були в справі, він має право зазначити в постанові (ухвалі) варіанти їх значень і отримати висновки щодо кожного з них (п.109, 110).

На підставі вищевикладеного, можна констатувати, що порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст.286 КК) – доволі поширений злочин. На цей час він є однією з основних причин смертності та інвалідності людей у віці від 3 до 40 років. Механізм кожної ДТП є достатньо складним і настільки неочевидним, що для встановлення обставин події, наявності чи відсутності складу злочину в діях її учасників нерідко доводиться проводити великий обсяг роботи, у тому числі, пов'язаної з використанням спеціальних знань. У зв'язку з цим при розслідуванні ДТП проблемні питання теорії та практики призначення та проведення судових експертиз, оцінки висновку експерта слідчим, прокурором, судом набувають особливого значення.

Для вирішення спеціальних питань, які виникають при розслідуванні ДТП, в умовах науково-технічного прогресу з'являються нові види судових експертиз, розробляються нові методики дослідження технічних та інших процесів, які відбуваються під час ДТП. У свою чергу, науково-технічні можливості, що відкривають новий рівень дослідження обставин ДТП, визначають, обумовлюють вимоги до якості та кількості доказової інформації, зібраної слідчим, її достовірності, належності та допустимості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стан та структура злочинності в Україні (2010-2011 рік) // Міністерство внутрішніх справ України: офіційний веб сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/717134;jsessionid=5D3CF20B833A282A2EFC2F0DA57F6D3B>
2. Мисливий В.А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: [монографія] / В.А. Мисливий. – Д.: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2004. – 380 с.
3. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
4. Дячук В.І. Використання спеціальних знань при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 "Кримінальний процес та криміналістика"; "Судова експертиза" / Дячук Василь Іванович. – К., 2010. – 19 с.
5. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи: затв. наказом МОЗ України від 17 січня 1995 року № 6.
6. Правила проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи : затв. наказом МОЗ України від 17 січня 1995 року № 6.
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30 грудня 2004 року № 144/5) // Офіційний вісник України. – 1998. – № 46. – Стор. 172.

УДК 342.9:005.5

ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Баранчик П.О., здобувач

Запорізький національний університет

Аналізуються наукові підходи до проблеми виокремлення принципів публічного управління в якості основної складової принципів адміністративного права, починаючи від радянських часів та закінчуючи сучасними підходами в умовах реформування вітчизняного адміністративного права. З урахуванням наукових позицій та врахувавши досвід європейських країн з питань встановлення та законодавчого закріплення принципів публічного управління, автор пропонує дефініції понять